

Вертеп як вид лялькового театрального дійства

Слово *вертеп* має три значення: *печера, сховище для злочинців та ляльковий театр*.

Вертеп — це різновид лялькового дійства, який розгортається в спеціальній вертепній скрині. Дійство відбувається на 2 рівнях: на верхньому поверсі розігрується євангельська сцена народження Ісуса Христа у Вифлеємі, на нижньому — світські побутові сцени з повсякденного життя.

Сценки з другої частини вертепу подібні до інтермедій або інтерлюдій — невеликих комічних сценок, що їх виконувано між актами основного драматичного дійства; вони давали можливість глядачеві перепочити.

Предтечею вертепу є такі жанри середньовічної літератури, як: містерії, мораліте, міраклі.

Мораліте — повчальна алегорична, переважно віршована драма, у якій головні дійові особи — людські чесноти.

Міракл — жанр віршованої драми, яка оповідає про життя та діяння святих.

Містерія — релігійна драма, в основі якої — різдвяний та великодній біблійні сюжети; вона виникає на основі літургії.

Перший письмово зафіксований варіант вертепу — Сокиринський, записаний у селі Сокиринці на Полтавщині. Його виконували мандрівні дяки, студенти бурси. Ми знаємо цей вертеп із записів Михайла Маркевича та Григорія Галагана. Після того як вертепне дійство розіграли вдома в прилуцького полковника Григорія Галагана, господар щедро винагородив акторів й ті подарували йому вертепну скриньку з ляльками, а також повний текст із нотами, які зараз зберігаються в Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України.

Скринька Сокиринської вертепної драми (XVIII ст.)
Джерело: wikipedia

Тему вертепу, а також дворівневу вертепну структуру можна знайти у творчості таких українських письменників, як:

Пантелеймон Куліш («Іродова морока»);
Людмила Старицька-Черняхівська («Вертеп» і «Милость Божа»);
Микола Куліш («Патетична соната»);
Аркадій Любченко («Вертеп»);
Валерій Шевчук («Вертеп»);
Ігор Калинець («Вертеп»);
Василь Стус («Вертеп»);
Григорій Чубай («Вертеп»);
Іван Малкович («Вертеп»);
Дмитро Павличко («Вертеп»).

Рекомендовані джерела:

1. «Вертеп. Необарокова Містерія» — сучасний музично-театральний перформанс, в основі якого лежить Сокиринський (Галаганівський) вертеп 1770 р.: <https://www.youtube.com/watch?v=2aKPxeAPcBw>.
2. Гурт «ГуляйГород» відтворив ляльковий вертеп XVIII століття: <https://www.youtube.com/watch?v=DoHvpgOj0OQ>.
3. Про скриню Сокиринського вертепу в експозиційній залі Музею театального, музичного та кіномистецтва України: <https://www.youtube.com/watch?v=EhSQhwXlmtA>.
4. Фотографії скрині, ляльок та збірник нот Сокиринського вертепу в Музеї театального, музичного та кіномистецтва України: <https://www.tmf-museum.com/sokirinskij-vertep>.
5. Документальний фільм про вертеп: https://www.youtube.com/watch?v=M5ZGAm5_CCI.
6. Стаття «Українські ваганти. “Мандрівні дяки”». За виданням: Василь Микитась. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ, 1994, с. 240-261. <http://litopys.org.ua/mykytas/myk13.htm>.